

Besmettelijke partijen

Anti-immigratiepartijen en hun effect op de immigratiestandpunten van andere partijen

Joost van Spanje

SAMENVATTING VAN

Spanje, J. van (2010). Contagious Parties: Anti-Immigration Parties and Their Impact on Other Parties' Immigration Stances in Contemporary Western Europe. *Party Politics*, 16 (5), 563-586.

In de meeste West-Europese landen zijn anti-immigratiepartijen opgekomen en zij hebben soms aanzienlijke successen geboekt. De vraag rijst in hoeverre het electoraal succes of falen van deze partijen invloed heeft op de immigratiestandpunten van andere partijen. Dit artikel concentreert zich op invloed gedefinieerd in termen van ruimtelijke concurrentie (*spatial competition*) tussen partijen. Een effect wordt 'besmetting' genoemd als andere partijen verschuiven naar restrictievere immigratiebeleidstandpunten na electoraal succes van een anti-immigratiepartij in hun land. De mogelijke besmetting is niet alleen onderzocht voor rechtse partijen, conform de *contagion of the right-stelling* van Pippa Norris (2005), maar ook voor linkse partijen.

Anti-immigratiepartijen worden in dit onderzoek onderscheiden van andere partijen op basis van drie criteria. Als 'anti-immigratie' worden partijen aangemerkt

die (1) relatief sterk voor immigratiebeperking zijn, (2) relatief veel belang hechten aan het immigratievraagstuk en (3) door kiezers als boodschappers van immigratiebeperking worden gezien. De operationalisering van het concept van de anti-immigratiepartij is gebaseerd op gegevens van enquêtes onder experts en kiezers. Als resultaat van deze drie-stappen-selectieprocedure zijn de als 'anti-immigratie' gekenmerkte partijen in deze studie goed vergelijkbaar over tijd en tussen West-Europese landen.

Op basis van de politicologische literatuur mag worden verwacht dat als partijen die felle voorstander zijn van immigratiebeperking succesvol worden in de electorale arena, andere partijen – *ceteris paribus* – hun standpunten zullen aanpassen in de zin dat ze een restrictiever immigratiebeleid gaan voorstellen (Hypothese 1). In theorie hebben *mainstream* rechtse partijen in vergelijking met linkse partijen

een extra prikkel om hun standpunten over immigratie aan te passen. Immers, volgens de logica van Downsiaanse modellen zouden rechtse partijen in grotere mate worden bedreigd door electoraal succes van een anti-immigratiepartij dan linkse partijen. Daarnaast kan het relatief gemakkelijk zijn voor rechtse partijen om een harde lijn te voeren ten aanzien van immigratie, omdat zij doorgaans de 'eigenaars' zijn van onderwerpen als culturele eenheid en nationale trots. De resultaten van eerder onderzoek suggereren ook dat in West-Europa vooral gevestigd rechts concurreert met stemmen van anti-immigratiepartijen. Om deze redenen zijn rechtse partijen naar verwachting gevoeliger voor eventuele electorale druk van anti-immigratiepartijen dan linkse partijen (Hypothese 2).

De eerste twee hypothesen stelen op de theorie van partijconcurrentie in Downsiaanse zin. In de literatuur wordt echter betoogd dat partijen niet altijd op dezelfde manier, of in dezelfde mate, met elkaar concurreren. Op basis van recentere, aangepaste ruimtelijke modellen van partijcompetitie kan worden verwacht dat twee categorieën van partijen beperkt zijn in hun mogelijkheden om hun beleidsposities aan te passen aan een veranderd politiek klimaat, namelijk regeringspartijen en zogenoemde 'nichepartijen'. Regeringspartijen kunnen zowel vanuit juridische als praktische perspectieven worden verondersteld minder vatbaar te zijn voor herpositionering op het immigratieprobleem. Partijen in coalitieregeringen kennen extra beperkingen, omdat ze ook te maken hebben met hun coalitiepartners en vaak zijn

gehouden aan een regeringsverklaring. Voorts hebben oppositiepartijen (aangenomen dat ze willen regeren) sterkere prikkels om hun beleidsoverwegingen te herzien dan regeringspartijen (Hypothese 3). Voor 'nichepartijen' geldt een soortgelijke redenering. Empirisch is aangetoond dat deze partijen – (voormalig) communistische en groene partijen – stemmen verliezen als ze hun ideologische posities veranderen. Voor zover dit ook het geval is voor immigratiestandpunten, zullen deze partijen niet bevattelijk zijn voor besmetting door anti-immigratiepartijen (Hypothese 4).

Om genoemde hypothesen te toetsen zijn gegevens geanalyseerd over 26 anti-immigratiepartijen en 75 andere partijen in 12 West-Europese politieke systemen op basis van verscheidene *expert surveys* en verkiezingsonderzoeken. De besmetting is op verschillende manieren gemeten. De belangrijkste onafhankelijke variabele in de analyse is de verandering in electoraal succes van anti-immigratiepartijen tussen 1990 en 1999. De afhankelijke variabele is de verandering in immigratiestandpunten van alle andere partijen in de periode hier direct na (januari 2000 – juni 2004). We schatten statistische modellen op basis van de verzamelde gegevens, controlerend voor andere mogelijke verklaringen voor veranderingen in immigratieposities en bovendien rekening houdend met het feit dat de waarden van partijen op de afhankelijke variabele gedeeltelijk per land samenhangen.

De resultaten duiden erop dat het electoraal succes van anti-immigratiepartijen

een besmettingseffect heeft op de immigratiestandpunten van andere partijen (Hypothese 1). Als partijen aan de regering deelnemen, worden ze echter niet beïnvloed door dit mechanisme (Hypothese 3). Partijen die mobiliseren op andere 'niches' dan immigratie blijken niet immuun te zijn voor besmettingseffecten (in tegenstelling tot Hypothese 4). Meer in het algemeen kopiëren rechtse partijen niet in grotere mate de immigratiestandpunten van anti-immigratiepartijen dan linkse partijen (Hypothese 2). Dit betekent dat de *contagion of the right-stelling* van Pippa Norris niet wordt gestaafd door de hier gebruikte empirische gegevens.

De bevinding dat niet alleen rechtse, maar ook linkse partijen hun immigratiestandpunten hebben aangepast zou kunnen komen door de scheve verdeling van kiezersvoorkeuren op dit beleidsterrein. Uit kiezersonderzoeken blijkt dat een meerderheid van de kiezers in vrijwel alle West-Europese landen tegen het idee van de multiculturele samenleving is. Dit betekent dat als een anti-immigratiepartij succes heeft, *alle* partijen een prikkel hebben om zich restrictiever op te stellen – niet alleen de directe concurrenten van de anti-immigratiepartijen. Zo kunnen partijen immers proberen om hun electorale verliezen aan anti-immigratierivalen

te beperken en wellicht kiezers terug te winnen. Mogelijk speelt ook mee dat sommige linkse partijen een anti-immigratiepartij juist proberen te helpen, opdat die partij stemmen wegtrekt van (vooral) gevestigd rechts en zij zelf grootste partij kunnen worden.

Tot slot suggereren de bevindingen van dit onderzoek dat stemmenmaximalisatie niet altijd het enige is dat een partij wil of kan nastreven. Zo kunnen de handen van de partijleiding gebonden zijn door regeringsdeelname. Andere factoren, zoals welke facties binnen een partij dominant zijn, en persoonlijke voorkeuren van de partijleiders, kunnen ook een rol spelen. Met andere woorden: besmettingseffecten zijn afhankelijk van de bredere context van concurrentie zowel tussen partijen als binnen elke partij. Toekomstig onderzoek zal zich moeten richten op de vraag hoe de context ertoe doet, en in welke mate.

Bibliografie

- Norris, P. (2005). *The Radical Right: Voters and Parties in the Electoral Market*. New York and Cambridge: Cambridge University Press.